

<https://doi.org/10.31874/2520-6702-2018-6-2-21-33>

УДК 378.14

Хруцька Олена

Розроблення освітньої програми: нормативно-правове та методичне забезпечення

«Забезпечення якості у вищій освіті ґрунтується на відповідальності закладу за якість своїх програм»

Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти

Анотація

Українська вища освіта знаходиться на стадії реформування. Зокрема відбувається перехід від традиційного дисципліно-орієнтованого до компетентнісного підходу, запроваджується студентоцентризм у навчанні та викладанні, що вимагає переосмислення підходів до розроблення освітніх програм та забезпечення якості вищої освіти на цьому етапі. У Паризькому комюніке від 25 травня 2018 року зазначається, що забезпечення якості у відповідності зі «Стандартами та рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти ESG-2015» є одним з трьох ключових зобов'язань, вирішальних для посилення й підтримки якості та співпраці в середині ЄПВО. Тож забезпечення якості вищої освіти, зокрема якості освітніх програм є актуальним як для Українського так і для Європейського просторів вищої освіти.

У статті проаналізовано існуючі в Україні нормативно-правову та методичну бази з питання розроблення освітніх програм. Досліджено вимоги Закону України «Про вищу освіту» щодо розроблення нових освітніх програм. Досліджено вимоги «Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» щодо складу проектної (робочої) групи та до її керівника (гаранта програми). Розглянуто «Методичні рекомендації з розроблення освітніх програм», «Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти», листи Міністерства освіти і науки України із роз'ясненнями питань щодо розроблення освітніх програм. Проаналізовано відповідності та суперечності між зазначеними документами та «Стандартами та рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти ESG-2015». Досліджено та узагальнено нормативні вимоги та методичні рекомендації щодо реалізації послідовних етапів процесу розроблення нових освітніх програм. Виявлено неузгодженість термінології та аспекти, нормативно-правове та методичне забезпечення яких є недосконалим, зокрема вимоги щодо складу робочої групи, права та обов'язки гарантів, залучення стейкхолдерів до процесу розроблення освітніх програм.

Запропоновано розробити нормативне підґрунтя та методичні рекомендації щодо висвітлення питання відповідальності керівника проектної групи (гаранта освітньої програми), а також передбачити на нормативному та методичному рівнях можливість залучення до розроблення освітніх програм не лише науково-педагогічних або наукових працівників, а й інших стейкхолдерів.

Ключові слова: гарант програми, керівник проектної групи, компетентності, освітня програма, програмні результати навчання, проектна (робоча) група, якість вищої освіти.

Вступ

Поняття «освітня програма» відносно нове в українському просторі вищої освіти. Ще донедавна основним документом, який регламентував навчання здобувачів вищої освіти був орієнтований переважно на викладачів навчальний план з переліком назв дисциплін, із зазначенням семестрів, в яких вони викладаються, формами контролю та кількістю кредитів ЄКТС по кожній дисципліні, із зазначеними практиками та формами підсумкової атестації. Деякі заклади вищої освіти додатково зазначали умови присвоєння професійної кваліфікації, як правило, пов'язані із проходженням виробничих практик та з кількістю балів отриманих за певні дисципліни та підсумкові атестації. Процеси реформування вищої освіти в Україні, зокрема, запровадження студентоцентрованого підходу, перехід від дисципліно-орієнтованого до компетентнісного підходу у навчанні та встановленням вимог щодо заохочення та підтримки академічної мобільності здобувачів вищої освіти вимагають від ЗВО кардинального переосмислення підходів до розробки, впровадження та реалізації освітніх програм, якісних, прозорих і зрозумілих як в українському, так і в європейському просторах вищої освіти. Водночас заклади вищої освіти отримали досить широку автономію в питаннях організації освітньої діяльності, зокрема у питаннях, пов'язаних із відкриттям нових освітніх програм в межах ліцензованих спеціальностей. Це призвело до активного продукування великої кількості освітніх програм. Разом з тим процедури розробки, впровадження нових освітніх програм викликають численні питання з боку основних виконавців – членів проектних (робочих) груп та їх керівників (гарантів освітніх програм), а якісна реалізація цих процедур потребує сучасного, збалансованого та узгодженого методичного та нормативно-правового забезпечення.

Питання забезпечення якості вищої освіти, зокрема якості освітніх програм, розглядали у своїх працях та дослідженнях такі вітчизняні науковці: Ю. Рашкевич, Ж. Таланова, В. Луговий, В. Захарченко, О. Слюсаренко, І. Линьова, В. Бугров, А. Гожик, О. Шаров, Т. Фініков та інші. Однак проблема нормативно-правового та методичного забезпечення процедур розроблення освітніх програм залишається актуальною.

Мета статті – на підставі проведеного аналізу нормативно-правових та методичних документів щодо розроблення освітніх програм та забезпечення якості вищої освіти на цьому етапі узагальнити вимоги до реалізації послідовних етапів процесу розроблення освітніх програм. Виявити протиріччя у документах, неузгодженість термінології та питання, які потребують уточнення.

Методи дослідження

Для вивчення існуючих в Україні нормативно-правових та методичних документів, листів МОН щодо розроблення освітніх програм застосовано пошуковий метод; для здійснення узагальнення та систематизації досліджених документів використано метод аналізу та синтезу.

Результати дослідження

Основними нормативними та методичними документами, які регламентують, містять методичні рекомендації й висвітлюють питання щодо розроблення освітніх програм та забезпечення якості вищої освіти на цьому етапі є (в порядку їх виникнення):

- Національна рамка кваліфікацій (2012);
- Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII (поточна редакція від 25 липня 2018 р.) (2014);

- Методичні рекомендації з розроблення освітніх програм (2014);
- Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти ESG-2015 (далі – ESG-2015) (2015);
- Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 347) (далі – Ліцензійні умови) (2018);
- Лист Міністерства освіти і науки України від 28 квітня 2017 р. № 1/9-239 «Примірний зразок освітньо-професійної програми для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів» (2017 р.);
- Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 01 червня 2017 р. № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 2 грудня 2017 р. № 1648) (2017 р.);
- Наказ Міністерства освіти і науки України від 30 жовтня 2017 р. № 1432 «Про визнання освітніх програм першого (бакалаврського), другого (магістерського) рівнів вищої освіти та освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» такими, що акредитовані на підставі чинних сертифікатів про акредитацію спеціальностей» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки від 24 квітня 2018 р. № 253) (2018);
- Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII (поточна редакція від 19 січня 2019 р.) (2017);
- Лист Міністерства освіти і науки України від 05 червня 2018 р. № 1/9-377 «Щодо надання роз'яснень стосовно освітніх програм» (2018);
- Стандарти вищої освіти за спеціальностями.

Відповідно до пункту 5 статті 13 Закону України «Про вищу освіту» заклади вищої освіти при розробленні нової освітньої програми мають враховувати те, що «листи, методичні рекомендації, інші документи органів виконавчої влади, крім наказів, зареєстрованих Міністерством юстиції України, та документів, що регулюють внутрішню діяльність органу, не є нормативно-правовими актами і не можуть встановлювати правові норми» (Закон України «Про вищу освіту», 2014).

В європейському освітньому просторі загальноновизнаним є те, що освітня програма це ключовий елемент освітньої діяльності закладів вищої освіти. Цей факт знаходить своє підтвердження у ESG-2015, відповідно до яких «освітні програми знаходяться у центрі місії закладів вищої освіти, пов'язаної з викладанням» (Стандарт 1.2), а «забезпечення якості у вищій освіті ґрунтується на відповідальності закладу за якість своїх програм» (Стандарт 2.1) (ESG-2015, 2015). Дещо інша ситуація спостерігається в Україні – досить часто вимоги щодо розроблення освітніх програм сприймаються деякими освітянами із сумнівами та скептицизмом, що можна частково пояснити відсутністю або недостатністю у науково-педагогічних працівників знань щодо питань забезпечення якості вищої освіти та недосконалістю систем внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у переважній більшості закладів.

Закон України «Про вищу освіту» вперше у вітчизняному освітньому просторі регламентував необхідність створення систем забезпечення якості вищої освіти, а також визначив «освітню (освітньо-професійну, освітньо-наукову чи освітньо-творчу) програму як систему освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЕКТС,

необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти» (Закон України «Про вищу освіту», 2014). Крім того згідно статті 10 Закону України «Про вищу освіту» на підставі відповідної освітньої програми закладом вищої освіти розробляється навчальний план, який фактично є складовою освітньої програми. Також Закон України «Про вищу освіту» встановлює деякі вимоги щодо моніторингу, систематичного перегляду, оприлюднення, акредитації тощо освітніх програм.

Процес розроблення та відкриття нової освітньої програми складається з кількох етапів. Дослідниками та практиками пропонується виділяти різну кількість таких етапів відповідно із різним ступенем деталізації. Так дослідники проекту TUNING пропонують виділити такі кроки:

1. Перевірка відповідності основним умовам.
2. Визначення профілю освітньої програми.
3. Опис мети програми та кінцевих результатів навчання.
4. Визначення загальних і фахових компетентностей.
5. Розроблення навчального плану.
6. Розроблення модулів і вибір методів викладання.
7. Визначення підходів до навчання та методів оцінювання.
8. Розроблення системи оцінювання якості освітньої програми з метою її

удосконалення (Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, 2016).

У «Методичних рекомендаціях з розроблення освітніх програм» пропонується розглядати організацію такої роботи як послідовність з п'ятнадцяти деталізованих кроків, починаючи від ініціації розроблення програми й закінчуючи її затвердженням вченою радою та керівництвом. Заклади вищої освіти можуть встановлювати порядок розроблення та відкриття нової освітньої програми внутрішніми документами. Так у «Положенні про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» зазначається, що «Відкриття Освітніх програм складається з таких етапів:

1. обґрунтування необхідності відкриття Освітньої програми (формування пояснювальної записки);
2. попереднє погодження науково-методичною (навчально-методичною, методичною) комісією (радою) структурного підрозділу;
3. розроблення проекту опису Освітньої програми та проекту навчального плану;
4. експертиза проектних матеріалів (пояснювальної записки, опису Освітньої програми та проекту навчального плану): внутрішня оцінка на рівні структурного підрозділу, зовнішня фахова експертиза, внутрішня оцінка на рівні Університету;
5. затвердження проекту Освітньої програми» (Положення про організацію освітнього процесу в КНУТШ, 2018).

Усі розглянуті підходи щодо визначення етапів розроблення нової освітньої програми подібні за змістом, але відрізняються ступенем деталізації, тож, узагальнюючи, виділяємо такі основні етапи:

1. Виникнення ідеї, визначення цілі освітньої програми.
2. Попередній аналіз доцільності відкриття нової освітньої програми.
3. Створення проектної (робочої) групи.
4. Розроблення освітньої програми, створення опису освітньої програми.
5. Затвердження освітньої програми.

Виникнення ідеї, визначення цілі освітньої програми

Ініціатором розроблення та відкриття закладом вищої освіти нової освітньої програми може виступити структурний підрозділ (факультет або інститут) закладу, кафедра, колектив розробників, або окремий штатний науково-педагогічний працівник закладу. Одним з сучасних трендів у Європейському просторі вищої освіти є розроблення та запровадження міждисциплінарних й спільних освітніх програм. Так у Паризькому комюніке Міністри, відповідальні за вищу освіту, беруть на себе зобов'язання щодо підтримки й заохочення закладів вищої освіти у відкритті більшої кількості таких програм (Paris Communiqué, 2018) Ініціаторами їх впровадження в ЗВО України можуть виступати розробники з різних кафедр та різних структурних підрозділів (факультетів, інститутів) одного ЗВО або з різних ЗВО, як українських, так і закордонних.

Попередній аналіз доцільності відкриття нової освітньої програми

Прийняттю рішення щодо доцільності розроблення та відкриття нової освітньої програми має передувати проведення аналізу зовнішніх факторів, таких як: потреби суспільства й ринку праці, ймовірний попит серед майбутніх здобувачів вищої освіти, демографічний стан в країні, а також наявність в інших структурних підрозділах (на факультетах або в інститутах) та в інших закладах вищої освіти програм, подібних за запланованими компетентностями та програмними результатами навчання. На основі такого аналізу має бути оцінена конкурентоздатність програми на ринку освітніх послуг. Закон України «Про вищу освіту» у статті 26 серед основних завдань ЗВО зазначає: «вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці» (Закон України «Про вищу освіту», 2014). І хоча заклад вищої освіти в межах ліцензованої спеціальності на відповідному рівні вищої освіти може розробити та реалізувати таку кількість освітніх програм, яку вважає за потрібне, слід брати до уваги те, що продукування в межах одного закладу подібних за компетентностями та результатами навчання освітніх програм «розпорошує» як матеріальні, так і людські ресурси закладу вищої освіти, створює внутрішню конкуренцію і часто призводить до низьких показників набору здобувачів вищої освіти на навчання за такими освітніми програмами.

Створення проектної (робочої групи)

Слід відмітити відсутність в Україні єдиного «термінологічного поля», прийнятого для висвітлення питань щодо розроблення освітніх програм та їх якості. Так для позначення групи осіб, відповідальних за започаткування, розроблення та впровадження освітньої програми в українських нормативно-правових та методичних джерелах використовують поняття «авторський колектив» (Захарченко, Луговий, Рашкевич, & Таланова, 2014), «робоча група» (часто використовується ЗВО у своїх «внутрішніх» документах) та «проектна група» (Ліцензійні умови, 2018). Аналогічна ситуація з терміном «гарант освітньої програми» (термін прийнятий у європейському просторі вищої освіти, а також використовується ЗВО) або «керівник проектної групи» (Ліцензійні умови, 2018).

В «Ліцензійних умовах провадження освітньої діяльності» наведене наступне визначення «проектна група – визначена наказом керівника закладу освіти група педагогічних, науково-педагогічних та/або наукових працівників, які відповідальні за започаткування освітньої діяльності за спеціальністю на певному рівні вищої освіти, фахової передвищої освіти та у сфері післядипломної освіти для осіб з вищою освітою і відповідають кваліфікаційним вимогам...» (Ліцензійні умови, 2018).

Однак, слід взяти до уваги, що ESG-2015, зокрема Стандарт 1.2 «Розроблення і затвердження програм» (ESG-2015, 2015) наголошує на необхідності залучення до процесу розробки програм студентів та інших стейкхолдерів, зокрема представників ринку праці та випускників, а в Стандарті 1.3 «Студентоцентроване навчання, викладання та оцінювання»

зазначається, що заклади повинні створювати такі умови навчання, щоб мотивувати здобувачів вищої освіти брати активну участь у розвитку освітнього процесу, зокрема передбачити «ретельне обговорення процесів розроблення та реалізації освітніх програм та оцінювання результатів навчання» (ESG-2015, 2015). Водночас традиційним для українських закладів вищої освіти є інший підхід до розроблення освітніх програм: програми розробляються представниками (представником) кафедри або факультету, як правило, без залучення студентів та роботодавців. Такий підхід і відображений у визначенні, наданому у «Ліцензійних умовах». Також у цьому документі зазначається, що «проектна група повинна складатися з науково-педагогічних або наукових працівників, які працюють у закладі освіти за основним місцем роботи та мають кваліфікацію відповідно до спеціальності і не входять (входили) до жодної проектної групи такого або іншого закладу вищої освіти в поточному семестрі (крім проектної групи з цієї ж спеціальності в даному навчальному закладі)» (Ліцензійні умови, 2018). Таким чином участь фахівців-практиків, представників ринку праці та студентів у складі проектної (робочої) групи із розробки освітньої програми не передбачена й не регламентована «Ліцензійними умовами».

Також «Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності» встановлюють певні кадрові вимоги до складу проектної (робочої) групи та до її керівника (гаранта програми). Так «керівником проектної групи призначається один з її членів, який має науковий ступінь і стаж науково-педагогічної та/або наукової роботи не менш як десять років для освітньо-наукового ступеня доктора філософії і ступеня магістра та п'ять років для освітніх ступенів бакалавра і молодшого бакалавра (до 6 вересня 2019 р. для початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти – з урахуванням стажу педагогічної роботи). Керівник проектної групи не може в поточному навчальному році одночасно керувати іншими проектними групами, за винятком керівництва проектними групами за різними рівнями вищої освіти в межах однієї спеціальності в даному закладі вищої освіти» (Ліцензійні умови, 2018). Ще однією з вимог стосовно керівника проектної групи є те, що, починаючи з 2021 року, керівник проектної групи повинен мати не менше однієї статті у періодичному виданні, яке включене до однієї з наукометричних баз.

Права та обов'язки керівника проектної групи (гаранта програми) зокрема щодо забезпечення якості освітньої програми не регулюються жодним нормативним документом. Відповідальність за якість програми покладено на кафедру в цілому. За відсутності фінансової автономії кафедр відсутня й мотивація гаранта до розроблення нових освітніх програм та до забезпечення якості як на етапі розробки та впровадження освітньої програми, так і на етапі її реалізації. Натомість в європейських закладах вищої освіти відповідальність за освітню програму переважно покладена на гаранта. Він ініціює моніторинг програми, внесення необхідних змін, відповідає за розвиток програми – все це є частиною академічної роботи і додатково не оплачується.

Крім зазначеного «Ліцензійні умови» встановлюють вимоги щодо кількості осіб у проектних групах (не менш як три особи), щодо наявності у них наукових ступенів та/або вчених звань в залежності від рівня освіти конкретної освітньої програми та щодо рівня володіння англійською мовою для членів проектних груп з підготовки освітніх програм для навчання іноземців та осіб без громадянства.

Розроблення освітньої програми, створення опису освітньої програми

Закон України «Про освіту» (2017) та Закон України «Про вищу освіту» (2014) встановлюють вимоги щодо змісту освітньої програми. Крім того, відповідно до Закону України «Про вищу освіту» при акредитації освітньої програми серед іншого оцінюється

відповідність програми стандарту вищої освіти і встановлюються вимоги, які визначає стандарт вищої освіти до освітньої програми. Обов'язкові компоненти освітньої програми відповідно до Закон України «Про освіту» та Закону України «Про вищу освіту» представлені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Обов'язкові компоненти освітньої програми

№	Відповідно до пункту 2 статті 33 Закону України «Про освіту» «Освітня програма містить:	Відповідно до пункту 17 статті 1 Закону України «Про вищу освіту» «Освітня програма - система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає	Відповідно до пункту 3 статті 10 Закону України «Про вищу освіту» «Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми
1		2	3
1	вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за програмою	вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою	
2	перелік освітніх компонентів та їх логічну послідовність	перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення	
3	загальний обсяг навчального навантаження	кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми	обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти
4.1	та очікувані результати навчання здобувачів освіти».	очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти»	перелік компетентностей випускника
4.2			нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання
5			форми атестації здобувачів вищої освіти
6			вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти
7			вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності)»

Як видно з табл. 1 обов'язковими компонентами освітньої програми є:

- обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;
- вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою;
- перелік компетентностей випускника;
- перелік очікуваних результатів навчання;

- перелік навчальних дисциплін (освітніх компонентів) і логічну послідовність їх вивчення;
- форми атестації здобувачів вищої освіти;
- вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;
- вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності)

Безпосереднє розроблення освітньої програми слід починати із визначення переліків компетентностей та запланованих програмних результатів навчання, яких має набути здобувач вищої освіти після успішного завершення навчання за освітньою програмою. Оскільки під час акредитації програми буде перевірятися її відповідність стандарту вищої освіти, то розробники мають врахувати вимоги стандарту, зокрема щодо передбачених у стандарті компетентностей та програмних результатів навчання. Слід зазначити, що станом на 06 грудня 2018 року затвердженими є лише 37 стандартів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня та 1 стандарт другого (магістерського) рівня (Затверджені стандарти вищої освіти, 2018). Стандарти вищої освіти для інших спеціальностей перебувають на стадіях розроблення, громадського обговорення або затвердження (проекти стандартів вищої освіти, 2018).

Крім обов'язкових компонентів освітня програма може містити інформацію про «кваліфікації, отримані внаслідок навчання за програмою» та «можливості проходження практики» (як зазначено у Стандарті 1.2 ESG-2015), а також інформацію щодо можливого продовження навчання, працевлаштування, специфічного кадрового, матеріально-технічного та методичного забезпечення, наявних програм академічної мобільності тощо.

Користуючись наданою автономією, заклади вищої освіти можуть розробляти власні структури описів освітніх програм. Однак Міністерством освіти і науки України для використання закладами вищої освіти у роботі був розроблений примірний зразок освітньо-професійної програми для першого та другого рівнів (Примірний зразок освітньо-професійної програми для першого та другого рівнів, 2017). Також проектні групи можуть використовувати «Методичні рекомендації з розроблення освітніх програм» (Захарченко, Луговий, Рашкевич, & Таланова, 2014) та «Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти» (Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти, 2017). Ці документи містять ґрунтовну інформацію щодо формування змісту опису освітньої програми.

Враховуючи той факт, що відповідно до «Ліцензійних умов» проектна (робоча) група має складатися з науково-педагогічних або наукових працівників, які працюють у закладі освіти за основним місцем роботи, то врахування думки інших стейкхолдерів (суспільства, роботодавців, студентів тощо) може бути реалізоване на етапі розроблення освітньої програми шляхом консультацій з ними та шляхом надання опису освітньої програми для здійснення зовнішньої експертизи.

Затвердження освітньої програми.

Відповідно до Стандарту 1.2 ESG-2015 «програми підлягають офіційному затвердженню у закладі» (ESG-2015, 2015). Згідно з пунктом 8 статті 36 Закону України «Про вищу освіту» вчена рада закладу вищої освіти затверджує освітні програми та навчальні плани для кожного рівня вищої освіти та спеціальності (Закон України «Про вищу освіту», 2014). Процедура затвердження регулюється відповідними внутрішніми документами закладу: «заклади вищої освіти самостійно визначають процедуру розроблення, рецензування та затвердження освітніх (наукових) програм в Положенні про організацію освітнього процесу, або в іншому нормативному документі закладу відповідно до цього Положення» (Щодо надання роз'яснень стосовно освітніх програм, 2018).

Згідно Наказу МОН України від 19.03.2018 р. № 253 «Про внесення змін до наказу МОН від 30 жовтня 2017 р. № 1432» заклади вищої освіти мають розміщувати на своїх сайтах описи освітніх програм, які в них реалізуються, та освітні компоненти, що входять до програм (Лист МОН «Про визнання освітніх програм такими, що є акредитованими», 2017). Ця вимога цілком відповідає практиці європейських країн, так у Стандарті 1.8 ESG-2015 зазначається, що «зклади повинні публікувати зрозумілу, точну об'єктивну своєчасну та легкодоступну інформацію про свою діяльність, включаючи програми» (ESG-2015, 2015).

Окремо заклади вищої освіти мають повідомити Міністерство освіти і науки України про перелік освітніх програм, започаткованих в межах ліцензованої спеціальності.

Висновки

Із вище сказаного можна зробити певні висновки. В українському освітньому просторі на даному етапі відбувається активне формування нормативно-правової та методичної баз з питань забезпечення якості вищої освіти, зокрема з питань забезпечення якості освітніх програм на етапі їх розроблення. І хоча ще спостерігається неузгодженість у термінології – існують паралельно терміни «авторський колектив», «робоча група», «проектна група» та «гарант освітньої програми», «керівник проектної групи», але вже визначені вимоги щодо складу проектної (робочої) групи та її керівника (гаранта програми), щодо змістової складової освітньої програми, щодо обов'язкової публікації її опису на сайті закладу вищої освіти.

Водночас все ще не затверджена частина стандартів вищої освіти, які мають слугувати основними орієнтирами у розробленні нових освітніх програм. Крім того, питання щодо прав та обов'язків керівника проектної групи (гаранта) та щодо залучення роботодавців, студентів та інших стейкхолдерів до процесів розроблення освітніх програм наразі залишаються відкритим. Також спостерігається певна неузгодженість у термінологічному полі.

На даному етапі розвитку українського простору вищої освіти доцільно розробити нормативне підґрунтя та методичні рекомендації щодо висвітлення питання відповідальності керівника проектної групи (гаранта освітньої програми) за якість освітньої програми, його прав та обов'язків, а також передбачити на нормативному та методичному рівнях можливість залучення до розроблення освітніх програм не лише науково-педагогічних або наукових працівників, які працюють у закладі вищої освіти за основним місцем роботи, а й інших стейкхолдерів.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на здійснення аналізу нормативного та методологічного забезпечення процесів реалізації, моніторингу, перегляду та припинення освітніх програм.

Бібліографічні посилання

Захарченко, В. М., Луговий, В. І., Рашкевич, Ю. М. & Таланова, Ж. В. (2014). *Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації*. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети».

Закон України «Про вищу освіту». (2014). Отримано з <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

Закон України «Про освіту». (2017). Отримано з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності. (10 05 2018 р.). Отримано з: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347-2018-%D0%BF>

Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання. Рашкевич, Ю. (пер. з англ.). (2016). Київ: ТОВ «Поліграф плюс».

- Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти.* (2017). Отримано з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf>
- Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка* (2018). № 158-32 від 05.03.2018. Отримано з Київський національний університеті імені Тараса Шевченка: http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Poryadok_OP.pdf
- Примірний зразок освітньо-професійної програми для першого та другого рівнів.* (2017). Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-239 від 28.04.2017 року, Київ.
- Про визнання освітніх програм першого (бакалаврського), другого (магістерського) рівнів вищої освіти та освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» такими, що акредитовані на підставі чинних сертифікатів про акредитацію спеціальностей.* (2017). Отримано з <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1423-17>.
- Стандарти та рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти ESG-2015.* (2015). Київ: ТОВ «Поліграф плюс».
- Щодо надання роз'яснень стосовно освітніх програм.* (2018). Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-377 від 05.06.2018 року
- Міністерство освіти і науки України. *Затверджені стандарти вищої освіти.* (2018). Отримано з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>.
- Міністерство освіти і науки України. *Стандарти вищої освіти для інших спеціальностей перебувають на стадіях розроблення, громадського обговорення або затвердження (проекти стандартів вищої освіти).* (2018). Отримано з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti>
- Paris Communiqué. (25 05 2018 р.). Отримано з EHEA and Bologna Process website. Ministerial Declarations and Communiqués: <http://www.ehea.info/pid34363/ministerial-declarations-and-communications.html>

References

- Zaharchenko, V. M., Lugovij, V. I., Rashkevich, Yu. M. & Talanova, Zh. V. (2014). Rozroblennya osvitnih program. Metodichni rekomendaciyi. [Development of educational programmes. Guidelines]. Kiyiv: DP «NVC «Prioriteti». (in Ukrainian).
- Zakon Ukrayini «Pro vishu osvitu». [Law of Ukraine On Higher Education]. (2014). Отримано з <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (in Ukrainian).
- Zakon Ukrayini «Pro osvitu». [Law of Ukraine On Education]. (2017). Отримано з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (in Ukrainian).
- Licenzijni umovi provadzhennya osvitnoyi diyalnosti. [Licensing conditions for conducting educational activities]. (10 05 2018 р.). Отримано з: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347-2018-%D0%BF>. (in Ukrainian).
- Metodichni rekomendaciyi dlya rozroblennya profiliv stupenevih program, vklyuchayuchi programni kompetentnosti ta programni rezultati navchannya. [Methodical recommendations for the development of graduate program profiles, including program competencies and program learning outcomes]. Rashkevich, Yu. (per. z angl.). (2016). Kiyiv: TOV «Poligraf plyus». (in Ukrainian).
- Metodichni rekomendaciyi shodo rozroblennya standartiv vishoyi osviti. [Methodical recommendations for the development of higher education standards]. (2017). Отримано з

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf>. (in Ukrainian).

Polozhennya pro organizaciyu osvitnogo procesu u Kiyivskomu nacionalnomu universiteti imeni Tarasa Shevchenka. [Regulations on the organization of the educational process at the Taras Shevchenko National University of Kyiv]. (2018). № 158-32 vid 05.03.2018. Otrimano z Kiyivskij nacionalnij universiteti imeni Tarasa Shevchenka: http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Poryadok_OP.pdf. (in Ukrainian).

Primirnij zrazok osvitno-profesijnoyi programi dlya pershogo ta drugogo rivniv. [An exemplary sample of the educational program for the first and second levels]. (2017). List Ministerstva osviti i nauki Ukrayini № 1/9-239 vid 28.04.2017 roku, Kiyiv. (in Ukrainian).

Pro viznannya osvitnih program pershogo (bakalavrskogo), drugogo (magisterskogo) rivniv vishoyi osviti ta osvitno-kvalifikacijnogo rivnya «molodshij specialist» takimi, sho akreditovani na pidstavi chinnih sertifikativ pro akreditaciyu specialnostej. [About the recognition of educational programmes of the first (bachelor), the second (master) levels of higher education and the educational-qualification level «junior specialist» as accredited on the basis of valid certificates of accreditation of specialties]. (2017). Otrimano z <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1423-17>. (in Ukrainian).

Standarti ta rekomendacij shodo zabezpechennya yakosti v Yevropejskomu prostori vishoyi osviti ESG-2015. [Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area ESG-2015]. (2015). Kiyiv: TOV «Poligraf plyus». (in Ukrainian).

Shodo nadannya roz'yasnen stosovno osvitnih program. [Providing clarifications on educational programmes]. (2018). List Ministerstva osviti i nauki Ukrayini № 1/9-377 vid 05.06.2018 roku. (in Ukrainian).

Ministerstvo osviti i nauki Ukrayini. Zatverdzeni standarti vishoyi osviti. [*Approved Higher Education Standards*]. (2018). Otrimano z <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>. (in Ukrainian).

Ministerstvo osviti i nauki Ukrayini. Standarti vishoyi osviti dlya inshih specialnostej perebuvaют na stadiyah rozroblennya, gromadskogo obgovorennya abo zatverdzhennya (proekti standartiv vishoyi osviti). [Higher education standards for other specialties are at the stages of development, public discussion or approval (higher education standards projects)]. (2018). Otrimano z <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti>. (in Ukrainian).

Khrutska Olena

Development of the educational programmes: normative legal and methodical support

Abstract

Ukrainian higher education is in the process of reforming. In particular, there is a transition from a traditional discipline-based approach to competency, introducing a student-centred approach in teaching and learning, requiring a rethinking of approaches to developing educational programmes and ensuring higher education quality of at this stage. The Paris Communiqué states that quality assurance in accordance with the «Standards and Recommendations for Quality

Assurance in the European Higher Education Area ESG-2015» is one of the three key commitments crucial for strengthening and maintaining quality and cooperation in the middle of the EHEA. Therefore, ensuring the quality of higher education, in particular the quality of educational programmes, is relevant both to the Ukrainian and European higher education spheres.

The article analyses the existing normative, legal and methodological bases on the issue of developing educational programmes in Ukraine. The requirements of the Law of Ukraine «On Higher Education» regarding the development of new educational programmes are researched. The requirements of «Licensing conditions for conducting educational activities» regarding the composition of the project (working) group and its head (program guarantor) are investigated. «Methodological recommendations for the development of educational programmes», «Methodical recommendations for the development of higher education standards», letters from the Ministry of Education and Science of Ukraine with explanations of questions regarding the development of educational programmes are considered. The correspondences and contradictions between these documents and «Standards and Recommendations on Quality Assurance in the European Higher Education Area ESG-2015» are analysed. The normative requirements and methodical recommendations for implementation of successive stages of the process of development of new educational programmes are investigated. There is a discrepancy between terminology and aspects that the legal and methodological support is imperfect, in particular requirements regarding the composition of the working group, the rights and obligations of guarantors, and the involvement of stakeholders in the process of developing educational programmes.

It is suggested to develop a normative background and methodological recommendations for covering the issue of responsibility of the head of the project group (the guarantor of the educational program), as well as to provide at the normative and methodological levels the possibility of involving not only scientific and pedagogical workers but also other stakeholders in the development of educational programmes.

Key words: programme guarantor, project team leader, competence, educational programme, programme learning outcomes, project (working group), quality of higher education.

Інформація про автора:

Хруцька Олена

- Україна, Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
- ORCIDiD: 0000-0002-4169-9079
- elena.khrutska@gmail.com
- 067-994-88-64

Khrutska Olena

- Ukraine,
- Taras Shevchenko National University of Kyiv, methodologist of the highest category